

# En særpræget bonde

af Thorvald Hansen

Paa Taasinges Kyst - over for det meget yndede Udflugtssted »Tankefuld« og i umiddelbar Nærhed af den i Middelalderen berygtede Horse Skov, hvor efter Sagnet Taasingebondens Plageaand, Odense-Bispen Jens Andersen Beldenak, huserede, ses to Møller tæt ved hinanden: Bukkehave og Bækkehave.

Svendborgsund behøver ingen Omtale. De fleste Fynboer har set det - og alle har beundret det for dets Skønhed og Ynde. Men alle vil sikkert ogsaa indrømme, at de to omtalte Vindmøller bidrager til det vestre Sunds Skønhed, og de giver Omgivelserne et specielt dansk Præg.

Den sidstnævnte Mølle skyldes en stout og dygtig Taasinge-Bonde - og den kan da siges at »staa som Bavta over ædel Virke«. Den vil gennem Tiderne kunne berette Slægterne om, hvad en ihærdig og dygtig Mand formåede at skabe i en Tid, da Guldets ingenlunde flød i Strømme, men samtidig kan berette om vor Tid og om en Mand, der trods sin usædvanlige Foretagsomhed og vidtfor-grenede Interesse for praktiske Spørgsmål aldrig glemte »det ene fornødne« - en mand, der aldrig for det nærværende glemte det hinsides. Hans Liv formede sig i det stille som en Kamp mod alt, hvad der kunde hindre ham i at give Aanden, hvad dens var.

Naar jeg spurgte gamle Taasinge-boere ud om svundne Tiders Skikke og Tanker - stødte jeg ofte paa hans Navn - der altid lød med dyb Ærbødighed. Om denne ejendommelige Bonde skal der nu - paa Grundlag af, hvad der er mig fortalt - en Stund berettes:

*Rasmus Lolk* - Gaardmand og Møller i Bækkehave - var et værdigt Skud paa Slægten Lolks Træ, der i Dag har vidtfor-grenede Rød-

der i Taasinges Befolkning. Han var yngre Broder til Søren Lolks Bedstefader, Bonden Per Lolk paa »Vejlegaarden«. Søren Lolk beskrev »Stammoder« - som han kaldte sin Oldemoder - som en af de ejendommeligste Bondekoner, der havde været paa Øen. Han fortalte bl. a., at hun betragtede det som en af sine vigtigste Livsopgaver at skaffe sine talrige Sønner et »godt Gifte«, hvorfor hun saa »passende Partier« ud til dem og lagde sig i Selen for at faa Sagen i Orden.

Dette behøvede hun ikke for den yngstes vedkommende. Rs. Lolk udkaarede selv sin Brud - sammen med hvem han senere grundlagde Hjemmet i Bækkehave, der skulde blive godt kendt over den hele Ø. Søren Lolk fremhævede som et Tegn paa Rs. Lolks stærke Slægtsfølelse, at han spurgte sine Brødre, om de havde noget mod Forbindelsen.

Rs. Lolk skulde have været med i Krigen 64, men »der blev stillet for ham« og dette kostede 1400 Rdl. Der var Opgaver nok for den arbejdsivrige Bonde at løse, da han flyttede ind i sit fremtidige Hjem. Gaarden var i gammeldags Drift, Bygningerne kun tarvelige, Besætningen ligesaa. Bygningerne blev hurtigt gjort i Stand, og i 1872 opførtes et nyt Stuehus. Det blev hurtigt at kende, at Gaarden havde skiftet Indehaver. Besætningen voksede - Folkeholdet ligesaa. Den øgede Gødningsmængde bevirkede, at han turde give sig i Lag med Frøavl - navnlig Kommendyrkning - og til sidst byggede han Bækkehave Mølle, som han med stor Dygtighed drev frem til en anseelig Virksomhed.

Rs. Lolk krævede meget af sine mange Folk. Naar Solen gik i Synk - og Folkene saa til Klokken - rettede han selv Ryggen og sag-

de: »Om I fortsætter, er det selvfølgelig til Ekstrabetaling - men gør det ikke for min Skyld - kun hvis I selv gerne vil! Mig skal I ikke bryde jer om - for se det er nu min Lyst at arbejde.« Selvfølgelig fortsatte de. Men at holde ud med den utrættelige Husbond var ikke let. Var det maanelyst, arbejdede han ofte Natten over, og en Karl fortalte, at han mere end een Gang saa Lolk sætte Hestene i Stald efter endt Pløjning, naar Folkene gik til Morgenmalkning. Ogsaa Hestene - hvoraf han kun havde to - krævede han meget af - men til Gengæld blev de passet godt. Ingen kunde begribe, hvor han kunde drive en Gaard paa ca. 50 Tdr. Land samt et Mølleri - med kun to Heste -; men Lolk paastod endda, at Hestene tit var »arbejdsløse«, hvorfor han tilbød sin Broder, der klagede over manglende Hestekraft, at han da gerne maatte laane hans; de havde rigelig Tid!

Baron Juul - der interesserede sig meget for den særprægede Bonde - spurgte engang, om det dog kunde være rigtigt at han (Lolk) kunde nøjes med to Heste. Dette bekræftede Lolk og tilføjede: »Det burde mange lægge sig efter, thi mange Heste og mange Hunde gør Herremanden til Bonde.«

Ikke alene krævede han meget Arbejde af sine Folk, men gennemført Orden og Punktighed, tilfældig Henslængen af Redskaber kunde skaffe dem en Reprimande paa Lolks rolige Maade: »Sæt alt paa Plads og skaf Plads til alt!« Han værnede om Redskaberne som var de Klenodier - og som den dygtige Husflidsmand, han var, tilbragte han de bedste Timer i Huggehuset. De plumpeste og tungeste Redskaber tog han under Arbejdet altid selv. Da han byggede Bro til Udslibning af Korn og der skulde foretages et større Jordarbejde, sled han med Hjulbøren sammen med sine Folk - men hans Hjulbørkasse var meget større end de andres. Saa kunde hans Hænder om Aftenen ryste af Sliddet, saa han næsten ikke kunde føre en Skes Indhold til Munden - og mens han indtog sit tarvelige Maaltid (ofte

Fedtebrød med Salt) mumlede han: »Gud sende mig altid Livets største Gode: at jeg maa kunne arbejde mig træt og sove mig let.« Hans Guds frygt sad ham dybt i Sindet, og af alt satte han Troen højest, hvorfor han ogsaa engang sagde til sine Piger, der skrækslagne flygtede hjem fra Marken under en Tordenbyge: »Frygter I for Torden - har I ingen Tro!« Han var til daglig Mildhedens Mand, og han tiltalte altid sine Folk med Venlighed. »Vil du ikke nok...« eller: »Du er nok saa venlig« o.s.v., og altid ledsagedes Befalingen med et: »Mange Tak!«

Han takkede sine Folk for alt - selv naar de meddelte ham, at de havde slaet en Rude ud eller brækket et Skaft paa en Rive eller Fork. »Hvorfor siger du mig dog Tak, fordi jeg har ødelagt dit Kram?« spurgte engang en Karl ham. »Jeg siger dig tak for din Ærlighed« - svarede Lolk kort.

Hans Hensynsfuldhed over for Folkene var stor. Man fortalte, at da Karlene havde været til Musik (Bal), lod han dem sove længere end sædvanligt om Morgen, og for ikke at forstyrre dem i deres Søvn, tog han sine Træsko af, naar han gik hen over Gaarden. Han havde altid yndet at skrive. Han førte gennem flere Aar med stor Omhu sin Dagbog - og da en tiltagende Døvhed vanskeliggjorde hans Samtale med Folkene, gik han mere og mere over til at uddele sine Ordre til dem skriftlig. Han førte nøje Regnskab med selv de mindste og ubetydeligste Ting, og han sagde ofte: »Redt Regnskab giver langt Venskab«. Var han saaledes nøjeregnende i det smaa, betød det ingenlunde, at han ikke kunde yde trængende en Hjælp. Mange bankede paa hans Dør om Raad og Daad - de fleste blev hjulpet.

Aldrig fæstede han Karl, uden der blev skrevet en »Kontrakt«. Forkarlens lød saaledes:

»Vi tænker paa at fæste en Tjenestekarl, som til Hverdagsarbejde vil passe alle Køerne, malke dem rent og give sig Flid for at holde Mælken ren. Begynde ved eet Klokkeslet om Morgen og Aften med at malke, passe Grisene



og Ostene - lave Ost tillige med alt muligt andet Arbejde, hvad vore Karle hidtil har forrettet. Aldrig pløje til Stadighed - men køre til Byen hver tredie Gang - om han ønsker det. Han skal hjælpe os med at fæste 2. og 3. Karl og Piger, hvem Ane og jeg synes om. Karlene holder egen Vask og skal selv levere deres Senge. I Høstens Tid skal de nøjes med to Jerns Mandskab til at høste. Første-Karlen og Pigerne binder op - hvis 2. og 3. Karlen helst vil høste. Han skal - kort sagt - gøre det, de andre ikke holder af. Om Aftenen skal han opskrive mig alt det, de andre har forrettet om Dagen.

Helligdagsarbejde er at gøre i Lave om Formiddagen som de andre Dage. 1. Karlen fejrer Gaarden, 2. Karlen hover Anes, Pigerne og mine Træsko. 3. Karlen binder Koste - saa vi altid har en ny Kost. Alle skiftes med det øvrige Helligdagsarbejde. Brændevin maa ikke nydes i Gaarden.«

Man lægger Mærke til, at Forkarlen skulde gøre det, de andre ikke vilde - for som Lolk sagde: »En god Herre skal først have været en god Tjener«; dernæst bemærker man Forbudet mod Brændevin. Som Erstatning for »Afsavnet« deraf, betalte han sine Karle Ekstrapenge.

Alt som Aarene gik og hans store Bedrift stadig trivedes, tog hans Grublen og Religiositet til. Den gode Samvittighed, som han mente var et godt Menneskes hele Stræben værd, søgte han at vinde gennem sin daglige Færd. Altid tænkte han, før han talte - og sjældent forløb han sig i Ord. Skete det, at han sagde et uvenligt Ord til sin Hustru eller Pigerne - gik han udenfor en Stund - og man kunde da høre ham mumle »Fader Vor«, hvorefter han gik ind og bad om Forladelse. »Saa nu kan jeg igen«, sagde han. Han læste daglig i Bibelen - mest om Søndagen - men sjældent kom han i Kirke. Han var ogsaa paa dette Felt en Ener. I hans Dagbog kunde man læse: »Det er i Dag Søndag. Jeg har læst i Johs. Evangeliet..... fanget en Rotte i Laden, ryddet V.C. og gaaet Avlingen Rundt. »Denne Sammensæt-

ning af hans Søndagsbeskæftigelse var godt i Overensstemmelse med hans Ord: »Alt Arbejde er af lige Værd«.

Hans lidt kantede Væsen, der maaske skyldtes Døvheden, kunde nok nu og da skaffe ham en Uven. En Mand fra Valdemar Slot besøgte ham engang i et bestemt Ærinde - og man var ved at tærskes. Lolk var med i Loen - og trods gentagne Anmodninger om at komme ind til den ventende Gæst, blev han ved Arbejdet i tre kvarter. »Manden venter stadig paa dig«, sagde saa en af Karlene. »Jeg ved det,« lød Svaret - »men han har endnu ikke ventet saa længe paa mig, som jeg forleden maatte vente hos ham.....« og først da Tiden var passende, gik Lolk ind.

Han gik til Fods til Svendborg og købte Pattegrise, som han bar hjem i en Sæk paa Nakken. Hestene havde for travlt til at han kunde tillade sig at køre. »Du, som er en saa velhavende Bondemand gaar til Svendborg«, sagde en Mand til ham paa Vindebyfærgeren. »Ja, du har aabenbart kun faaet Øje paa, jeg er velhavende, men ikke hvordan jeg er blevet det,« lød Lolks Svar.

Han revsede al Hang til »Fornemhed« - selv hos sine bedste Venner. En Gaardmand fra Vaarø, der engang besøgte ham, beundrede en ny Hjulbør, Lolk lige havde lavet sig. »En saadan kunde jeg bruge,« sagde han. »Vær'sgo - jeg vil forære dig den, gode Ven - tag den med hjem straks,« svarede Lolk. »Ja, Tak - men jeg er gaaende,« svarede Vennen, »og jeg bryder mig ikke om at gaa over Øen med en Hjulbør - -« Lolk saa lidt paa ham - men sagde intet. Næste Dag svingede Lolk ind i Vennens Gaard medbringende Hjulbøren. »Jeg vilde dog vise dig, at jeg ikke var for fornem til at gaa over Øen med en Hjulbør,« sagde han.

Om han fandt at en Mand gjorde Uret, sagde han det til Vedkommende enten han var stor eller mindre. Selv Baronnen modtog et Brev fra ham, hvori han i skarpe Vendinger bebrejdede ham en eller anden Handling, som Lolk fandt var forkert. Baronnen morede sig

over den uforsagte Bonde - og lod sin gode Ven - Øens Læge - læse Brevet - dog saaledes, at han (Baronen) skjulte Underskriften. Vedkommende Læge, der var kendt som en Friskfyrt, der nu og da satte en Ed paa, læste forfærdet Skrivelsen. »Vedkommende maa jo være gal,« fastslog han. »Nej, saamænd om han er,« sagde Baronen - han er en dygtig og klog Mand - kan De nu gætte hvem han er?« Saa er det F. g. m. Rs. Lolk i Bækkehave,« sagde Doktoren, og de to lo hjerteligt deraf.

Rs. Lolk var ikke uden Sans for Humor - selv om det kun sjældent kom frem. Han havde altid for Skik - naar han til Folkene havde uddelt en Ordre - at sige: »Mange Tak! Vil I saa passe jeres!«

Da han en dag i Møllen opsøgte Karlen, der skulde hugge Møllesten, havde denne lagt sig mageligt til Rette paa nogle Sække sammen med en af Gaardens Daglejere for at drøfte Tingene. De opdagede ikke Lolk, før han stod ved siden af dem, og lidt befippede blev de. Men Lolk lod som ingen Ting; han fremførte, hvad han ønskede at sige Karlen, men ogsaa her føjede han til: »Tak! Vil I saa passe jeres!« og dermed gik han.

»Synes du det er min Pligt som Kristen, at give en Mand Halm til hans Tag, om han trænger dertil?« spurgte han en Dag en fattig Kone. »Nej saamænd er det ej, Lolk,« svarede hun, »hvor mange gør vel det?« »Tak for dit redelige Svar,« sagde han, »du trænger netop til nyt Tag - nu maa du hente Halmen hos mig.«

Da Søren Lolk efter Rs. Lolks Død spurgte hans Enke, hvordan han var at leve sammen med, svarede hun med et Smil: »Et Samliv med den Mand var festligt og gav kun Glæder!«

Som sagt var han en flittig Bibellæser, og naar han lukkede den, hviskede han ofte: »Mange Tak til Guds Ord!« Dette lød ogsaa fra hans Læber, da Præsten besøgte ham paa Dødslejet og havde læst et Stykke for ham af Skriften. Han takkede ikke Præsten - men han



*Ane og Rasmus Hansen Lolk, Bækkehave.*

takkede Ordet, der saa tit havde trøstet og vejledt ham.

Det var en storsindet Mand, der hin Dag i Bækkehave lukkede sine Øjne. Han havde glædet sig hver Stund, det blev ham forundt at leve, og hver Time vilde han »gøre til Nytte«. Derfor havde man aldrig fundet ham ved Kortspil eller anden Underholdning - det var for ham et Spild af kostbar Tid. Kom han i Selskab, søgte han ofte sammen med gamle Koner. Deres stiltfærdige Tale yndede han; men bedst tilpas var han i Arbejdsblusen ved den daglige Dont. Der lyste hans Ansigt af Begejstring og Ildhu for Arbejdet - og var en Bekræftelse paa Sandheden i hans ofte gentagne Ord: »Arbejdet har været mig en stadig Kilde til Glæde!«



*Thorvald Hansen var født d. 16. november 1901 på Strynø. I sin ungdom var han landmand, fisker og sømand. Efter afsluttet læreruddannelse på Skårup Statsseminarium 1931 boede han et års tid med sin familie i »Lille Vejlegaard« her på Tåsinge, og hvor han fik megen kontakt med Søren Lolk.*

*I 1932 blev han ejer af og forstander for Nørre Søby Fri- og Efterskole og virkede der indtil 1956, hvor den blev solgt.*

*Thorvald Hansen døde d. 18. oktober 1960, kun 59 år gl.*

*Ovenstående artikel har været trykt i »Fyns Tidende« d. 13. januar 1936 og er gengivet her i sin helhed.*

## **Efterskrift:**

Foruden en kopi af ovenstående artikel rummer Tåsinge Lokalhistoriske Arkiv også andre arkivalier vedrørende Ane og Rasmus H. Lolk i Bækkehave. Det følgende afsnit er hentet fra nogle håndskrevne sider i et ældre stilehefte, der har ligget i arkivet i mange år. Hvem der har nedskrevet episoderne, vides desværre ikke, men vedkommende må have haft nær kontakt til eller kendt de mennesker godt, som er delagtige i hændelserne, og har fortalt derom.

På heftets inderside står skrevet:

## *Optegnelser om*

*Rasmus Lolk, Bækkehave Mølle*

Det var i Sommeren 1875 at R. Lolk begyndte med Kobling, naar Køerne skulde hjem fra Marken. Efter 3 Dages Øvelse paa den Maade, rejste Lolk til Svendborg og kom ikke hjem før Pigerne var ved Stalddøren med Køerne, uden Sammenkobling. »Vil I være saa gode lille Piger og trække Køerne ud i Marken paa deres Plads, saa vi kan faa dem Koblet, vi har begyndt dermed og saa maa der fuldføres. Køerne stod den Dag 500 Alen fra Stalden!

Om Vinteren d. 14. Januar 1888 blev jeg fæstet til R. Lolk som 3. Karl og behjælpelig paa Møllen. Det var nok om Aftenen jeg kom desangaaende. Ved min indtræden kom Lolk mig imøde med Haandsrækning, »Sæt dig ned!«, »Du har vel en Kop Kaffe til Jens, lille

Ane?», »Ja!, jeg kan nemt varme en Taar!.« Kaffe fik vi kun om Søndagen. Foruden Lønnen fik vi 10 Kr. aarlig og saa ingen Kaffe, saadan lød Fæsteoverenskomsten. Dog fik vi alligevel Kaffe hver Søndag Eftermiddag!

»Skal vi gaa ud i Laden (Kostalden), der er jo Varme«, »Vil du nu følge efter saa smaat«. Det var meget mørkt, Lygten blev nemlig ikke taget med. Da vi var kommen et godt Stykke ned paa Fodergangen blev der gjort holdt, R. Lolk blev staaende, tænkte sig lidt om, »Tror du her er nogen?«, »Ja, det lød som der var nogen der aabnede en Dør oppe ved Hovedet af Køerne«. Den Udtalelse maatte jeg udtale saa højt, at vedkommende lukkede Døren og gik, nu var vi saa ene i Stalden. Vi kom hurtigt overens om Lønnen. Først sagde Lolk: »Der er

en der har sagt til mig du er noget Forvoven af dig, men derfor vil jeg nok fæste dig«. Jeg husker tydelig jeg spurgte hvem det var, der havde sagt det, »Det vil jeg ikke fortælle«, sagde Lolk. »Vil du hjælpe mig om Søndagen at skuffe lidt Korn oppe paa Loftet, til Kirketid, dersom Anders ikke har brug for dig paa Møllen?« Anders Rikke ude paa Stenodden var Møllersvend den Gang.

Den 10de November 1891 blev jeg fæstet som 1ste Møllersvend hos R. Lolk. Lønnen var 375 Kr. for 1 Aar, som saa steg flere Gange efter som Tiden skred frem.

Da jeg blev fæstet sagde Lolk: »Dersom du vil skælde mig, vil du saa gøre det, naar vi er ene to, og vil du lade mig vide, dersom du rejser til Svendborg, hvis jeg vil have Bud med?«

Jeg modtog Pladsen d. 17de November 1891.

Hvad Lolk mente med, da jeg stillede med stiv Hat og stive Flipper, og saa da jeg kom i mit Arbejdstøj, min Påklædning var da hvid Vadmelstrøje og ditto Vest, samt Molskinsbenklæder, og sagde: »Hvor har du faaet det Tøj fra, det er godt og solidt Tøj!«. »Hos Maren Tyskers«, »Naar det er slidt op er jeg vis paa du kan faa mer at købe, hun har vist mange Alen af den Slags«.

Den 12. December 1891 havde vi malet om Natten. Om Morgen vilde jeg hjælpe Lolk med at gøre en Vogn istand til Gødningsskørsel. »Vil du være saa smaat, at vi ikke vaagner Karlene, vil du tage den Skovl og smide den Sne hen paa Broen til Vognen er ude paa Græsset«. (Var ikke dog Maaneskin, Sne og da noget Vinter).

Lolks Fodtøj bestod af 1 Par Halvskaftede Støvler, 2 Par Træskostøvler, hvoraf det ene Par altid var velpudsede og blankede. Cirka 3 Par langaabne Træsko, hvoraf det ene Par altid var velpudset. Det hørte nemlig til Pigernes Lørdagsarbejde at ordne Fodtøj. Hans Fodtøj stod altid i Huggehuset.

Huggehuset eller Værkstedet som det nærmest maa kaldes, da der var en god Høvle-

bænk, en Skruestik samt mange forskellige Slags Værktøj, som Lolk sørgede for var paa sin Plads. Han sagde til os, om vi havde brugt eller set noget til det eller det, blot det var borte fra sin Plads en eneste Dag. Hvis Karlene havde lagt noget, hvor det ikke skulde ligge, sagde han en Gang i min og Karlens Nærværelse: »Tak, og hjælp mig at holde Orden i det!«, »Du kan tro, Peder, at det giver gode Renter!« Hans Mundheld var:

Hold alt i Orden  
Hold Orden i alt  
Sæt alt paa Plads,  
og skaf Plads til alt.

1. Januar 1892 skulde der trækkes en Tyr til Svendborg. Karlen havde givet den en lille Forfriskning af Hø til Afsked. Da sagde Lolk i en meget heftig Tone: »Har du faaet Drikkepenge hos Franke (Slagteren) for at fodre den nu?«

Den Gødning som blev kørt ud om Dagen spredte Lolk for det meste ved Maaneskin om Morgen, sjælden om Aftenen. Det hørte ikke til Sjældenheder at han stod op Kl. 3 og somme Tider før. Jeg sagde en Aften til Lolk, om han ikke var træt, »Jo! i Aften er jeg sandelig træt, men jeg har det jo godt, saa længe jeg kan arbejde mig træt og sove mig let.« Han sagde tit om Aftenen, særlig om Vinteren, naar Klokken var 8: »Maa jeg gaa i Seng nu, Ane?« Hans Hustru nævnte han altid ved Navn.

Lolk kom aldrig bydende til nogen, men sagde gerne: »Vil du gøre det og det!« »Kan jeg faa den og den Pige til Hjælp i Dag, lille Ane?«

En Aften Lolk og Snedker Svop diskuterede forskelligt, spurgte R. Lolk Snedker Svop om, hvilken Last der var størst, enten: arbejde sig ihjel, drikke sig ihjel eller hore sig ihjel? »Jeg tror nok at Arbejde sig til Døden er den største Synd,« sagde Svop. Lolk lagde til: »Ja! men det er dog den største Ære, Rasmus!«



## Om Høstmaskinen

»Sikken du ikke lode de andre få den?« - »Å, de snød mig rent med den Maskine«.

Hvorfor Lolk vilde have mig til at gaa op og sætte Møllevingen lodret, da jeg var paa Besøg, Juledag 1894, og den daværende Møllersvend havde sat den vandret, forstod jeg ikke, - jeg sagde Nej! Møllen havde nemlig mistet den ene Vinge d. 23-12-1894.

Da Gårdfæster Kristen Drost, Bjernemark, var ved at skulde ud af Gaarden, kom daværende Godsforvalter Petersen ud til Lolk, om han vilde hjælpe Drost med Gaardens Drift, for om muligt Drost kunde blive ved Gaarden. Det var en Eftermiddag, Lolk var stærkt optaget af at binde Halmen ved Tærskemaskinen. Lolks Paaklædning var langaaftne Træskoer, graa hjemmestrikkede Strømper, graa hjemmestrikkede Underbenklæder og graa hjemmestrikkede Seler til at holde Benklæderne. Godsforvalteren ønskede at tale med R. Lolk. Lolk sagde da til mig: »Hvor mange er Klokken, Jens?, »Kvart i 4!« »Værs'god, gaa ned og se Svinene, Køerne, Hønsene og Hestene, naar De saa er færdig dermed, gaa saa ind hos Ane, saa kommer jeg ind.« »Maa min Karl sætte Hesten ind i Stalden?«, »Ja! dersom den ikke har Kværke?«, »Nej!« var Svaret, i en meget aristokratisk Tone. Der hengik 1/2 Time, Lolk var stadig optaget af sit Arbejde, jeg siger saa til ham: »Du skal da snart ind til Godsforvalteren?« »Har han aldrig lært dig at vente paa sig, for det har han mig«, var Lolks Svar.

Lolks Mening angaaende Gaarden i Bjernemark: Besætningen, 2 Heste, 1 Ko, 1 So, og en Mand til at være der, dersom han skulde have med det at gøre.

Aar 1892, da der var Mund- og Klovesyge hos Niels Hansen og Kristoffer Jensen i Bækkehave, skrev Lolk til Svendborg Byfogedkontor: »Dersom min Besætning faar Mund- og Klovesyge, maa jeg saa lade min Karl eller Pige anmelde det?«

Dagen efter kom der saa en af de Provisoriske Blaa i Uniform til Hest. »Om det var her R. Lolk, Bækkehave bor?« »Ja!« siger hans Kone, som ved hans komme traadte ud i Gaarden. »Ja, jeg må tale med Manden straks.« »Ved I noget om, Piger, hvor Rasmus er?« Nej, hverken Piger eller Karle vidste hvor Lolk var. »Er det ikke noget jeg kan klare«, siger hans Kone. »Nej, han har skrevet et meningsløst Brev ud paa Byfogedkontoret, jeg maa tale med Manden selv.« Denne Lovens Haandhæver maatte vente en Stund. Lolk var nemlig drevet op i Marken med Ænderne, de skulde bide Snegle paa Rugen. Denne lyseblaa Skikkelse maatte vente paa Lolk cirka 1/4 Time. Lolk var da næppe kommet ind i Gaarden, hvor denne irriterende lyseblaa Rytter holdt, før han i en meget højroset Tone tiltalte Lolk om, hvad han mente med det Brev, han havde skrevet til Byfogedkontoret?

Lolk: »Jeg mener det, som der staar i Brevet!« Den lyseblaa: »De kan F. G. lade det anmelde af hvem De vil, Farvel!«

Lolk fik somme Tider Pigerne med paa Foraarsarbejde i Marken, saasom at skuffe Muldvarpe, samle Sten og sætte et Gjærde. Lolk sagde gerne: »Vil du nu staa op paa den anden Side af Grøfttevolden lille Laura (eller Karen, hvem det nu traf), saa skal jeg give dig Risene, for jeg kan jo bedre komme op og ned ad Grøften.«

Pigerne var aldrig uvillige over for Lolk og hans Hustru, de kom altid med venlige og høflige Ord.

Det var en Fornøjelse at høre naar Karlene Kl. 7 om Aftenen sagde til Lolk: »Nu er det Fyraften!« »Mange Tak!« sagde Lolk, altid godt tilfreds, enten der var bestilt lidt eller meget. Skete det, han ønskede Overarbejde, kom han altid høflig desangaaende. »Vil I arbejde en'nen (en mere) Time, lille Karle! for gode Ord og Betaling?« Selvfølgelig var der ikke nogen derimod, noget som ellers var



*Bækkehave Mølle.*

ukendt de Dage hos andre af Øens Arbejdsgivere. Ja, Naboerne saa med skæve Øjne derpaa, fordi deres Tjenestefolk gjorde Indvendinger og forlangte samme Betaling som Lolk gav.

Paa den Aarstid, der blev kørt Staldfoder ind til Køerne, var Lolks Arbejde at høste det af, før der var nogen af Folkene oppe.

Lolk var ikke fordringsfuld, hvad Kosten angik, det var sjældent, han fik Tid til at spise Davre før bag efter Karlene, og Pigerne vilde saa varme Flæsket lidt op. »Nej! kom med det, lille! des bedre hænger det ved, baade paa Brød og Ribben!«

Lolks Planer angaaende Frugttræer var engang at plante Sommerpæretræer langs Stranden og Skovkrogen, cirka 8 tdr. Land. Og kun sorten Lange Sommerpærer!

Hvad Lolk mente med, da han en Dag om

Foraaret 1893, sagde: »Dersom I Karle vil gaa ind paa en Ting, som jeg ønsker, saa vil jeg give jer hver 10 Kr., men I skal selv gætte, hvad jeg mener med det, for jeg maa ikke sige det for Ane!«

Jeg har tit tænkt paa senere, at det var at melde sig i Afholdsforeningen, men det gættede vi ikke.

Naar Lolk sang, var det enten »I bare Ærmer gaa vi Karle her at slaa«, eller »Du skønne fortryllende Kirsten«.

Lolk var en meget godgørende Mand. Det var Aar 1895 eller 1896, at Peder Græs eller Jørgen Kold var syge. Lolk sendte dem hver 10 Kr. i Julegave.

Aaret 1895 forærede R. Lolk Hans Husmand i Strammelse Halm til at takke det meste af sit Hus med.



Hvad Hestenes Arbejde angik var Lolk ikke saa skaansom, som overfor sine Folk. Han selv arbejdede sig Sved, og det fik Hestene ogsaa Lov til. En Dag i 1893, kom hans Kone ud i Marken og saa Hestene spændte deres Muskler til det yderste i Sommerbrakken, og hun sagde: »Det er dog Synd, Rasmus, at de stakels Heste skal slæbe saadan!« Lolk, i en meget heftig Tone: »Spænd Hestene fra straks, Peder, Ane kan ikke taale at se de blive Sved, endskønt det er værre for dig at holde Ploven, men det snakker hun ikke om. Du maa godt gaa ind at hvile dig aa', Peder!«

I Vinteren 1892: »Jeg har lagt Mærke til, Peder, at du og Rasmus og Fallentin æder af det Johannesbrød, som er vejet af til Hestene. Nu har jeg sat noget i en Kasse ved Døren ind til eders Kammer, dersom I saa vil æde af det og lad være med at tage af det, som er vejet af til Hestene, saa var det jo rart.«

Lolk: »Hvis Pigerne vil have noget Johannesbrød, vil du saa sige til dem, lille Ane, om de vil spise af den Sæk der staar oppe paa Loftet og vil du saa love mig at lade være med at give Hestene saa meget Brød?« »Jeg skal ikke give dem mere, Rasmus!« »Lad ikke den bagerste høre det, lille Ane!, Ha, Ha, Ha!« »Vil I fortælle mig lille Piger, naar hun giver dem Brød igen?« »Jeg skal nok la' være, lille Rasmus! Hm, Hm, Hm!«

En Morgen tidlig. Lolk: »Det ser ud som Kornet stod lidt fastere i gaar, Jens! mon ikke du skulde rejse til Svendborg at købe et Parti af de forskellige Dele.«

Jens: »Kan det ikke naa sig, naar vi har spist til Middag?«

Lolk: »Du vil altid rejse om Eftermiddagen og om Aftenen, og jeg vil helst om Morgen. Hvad kan det nytte at komme til Købmændene om Aftenen, naar de har drukket Lidkøb hele Dagen, er fulde og tossede, sælger Varer, som de slet ikke har, og Varerne stiger for hvert Lidkøb de drikker?«

Jens: »Om Morgen har de jo Hovedpine og er ikke kommet op.«

Lolk: »Jamen, saa snart de hører og ser der er Handelsfolk, saa er de paa Støvlerne, og de maa jo dog være mere ædru end om Aftenen. Saa hvis du vil gaa hen og lempe dig til og gaa om igennem Horse Skov, saa kan du naa at komme med Færgen Kl. 7. Det har jo frosset stærkt i Nat.«

Jens: »Ja, hvad skal vi købe og hvor meget skal vi købe?«

Lolk: »Hvad kan det nytte du spørger mig om det, skal du ikke dog købe saa meget af de forskellige Dele, at vi har nok til midt i April, for saa længe kan Havisen jo ligge. Nu Farvel og god Handel!«

## Efterskrift:

Iblandt arkivalierne findes ogsaa et par gamle bøger, hvori Rasmus H. Lolk selv har indskrevet kladder til breve af vidt forskellig art for årene 1881-1885. Der er bestillinger af pattegrise fra en bestemt so, handel med kreaturer, smør, kommen m.v. foruden hans vigtige brevveksling angående planerne for opførelse af et teglværk (1883), et gårdmejeri samt broen ved stranden og besejlingen af denne. Den ene af bøgerne indeholder ogsaa en del af pengeregnskabet for perioden maj 1876 til juli 1878.

I sine bøger, »Søren Lolk, den mærkelige tåsingebonde« (1985), og »Tåsinge rundt - en lokalhistorisk sejlturn« (1982), fortæller Valdemar Jensen om slægten Lolk i Bækkehave og i sidstnævnte bog navnlig om Rasmus H. Lolks initiativrige og arbejdsomme liv. Hertil kommer, at han omkring 1992 indlånede, fra privat eje, en gammel lommebog til kopiering for arkivet. På 28 af denne bogs sider har Rs. H. Lolk, år for år, indført forskellige oplysninger samt status over sit pengevæsen. Bortset fra præcise oplysninger om hans fødsel, konfirmation m.m., dækker notaterne tiden fra 1850 til 1895, ca. et år før han døde. Valdemar Jensen har foretaget en transskription af

lommebogens første 13 sider, der fortæller om de første år indtil 1878, og som er ført med den gamle gotiske håndskrift. I de resterende sider er teksten skrevet med latinske bogstaver og derfor ret gode at læse direkte fra kopierne. Rs. H. Lolks specielle bogstavering og ud-

tryksform gør, at en del ord kan være svære at forstå, og derfor gengives de følgende uddrag af bogen med nutidig retskrivning og benævnelser. Direkte citater er skrevet i anførselstegn.

På bogens første side står skrevet:

## *Levnedsbeskrivelse*

*om R. Lolks Pengevæsen*

Født 1834 den 8. juni. Mistet min fader 1839.

Arvet 400 rdl. og renter og renters rente, som 1853 var 800 rdl. Konfirmeret 1849.

**1850:** Føde, klæder og 15 rdl. i løn.

**1851:** I moders gård. Tærsket 230 tdr.

**1852:** Gjort markerne om, begyndt at mergle. 2den gang omtrent 150 læs pr. Tdr. land.

Tærsket 251 tdr. korn.

Været i Sørullen. En gang skrevet i, men tog mig fri før året 1856.

**1856:** Skrevet i til Infanterist, var i Rendsborg og bytte nr. med Peder Osbesen, det kostede 300 rdl.

**1858:** Forlangt moders gård i fæste, den skulle koste 4.500 rdl. og for besætningen i ejendom 700 rdl. og så omtrent 60 tdr. korn årlig.

**1859:** Fæstet gården for 3.000 rdl. 300 gik til moders arvinger, så meget som 31 tdr. korn årlig, så var min gæld 800 rdl.

Moder og jeg delte indtægten i 2 år.

**1861:** Tærsket 266 tdr. korn.

**1863:** Gift med Ane C. Møller, 2.000 rdl. i medgave. Betalt moder 800 rdl. for Boen og været ejer af 935 rdl. Tærsket 278 tdr. korn.

**1864:** 4 uger på skolen til kongens tjeneste. 1 uge i felttog ved Middelfart, givet 1.500 rdl. til en stedfortræder. Han fik kun 1.000 rdl. og procurator Berg 500 rdl. for at gøre bytningen

istand. Tærsket 350 tdr. korn. Ejer af 350 rdl.

**1865:** Var jeg i en slem sygdom.

**1866:** Var Ane syg. Tærsket 288 tdr. korn.

Færdig med at dræne 48 tdr. land, kostet 700 rdl.

**1868:** Bygget 10 fag stuehus og 11 fag staldbygning, kostet 2.500 rdl. Tærsket 216 tdr. korn.

**1869:** Tærsket 234 tdr. korn.

**1871:** Tærsket 292 tdr. korn. Solgt 8.000 Hvidtjørnsplanter for 47 rdl.

Moder døde den 8. juli, arvet 960 rdl.

Fodret 90 tdr. korn og til får og grise.

Træ og arbejds løn til bygning i næste år, 400 rdl.

Året opgøres d. 11. januar 1872 med en konstatering af, at han nu ejer 3.442 rdl.!

**1872:** Den 9. april plantet tornehækken ved haven.

Den 21. april sat 129 humlespirer ved risbrændehuset.

Solgt hvidtjørnsplanter for 66 rdl.

Kørerne ædt 72 tdr. grut, grisene ædt 15 tdr. grut.

Bygget 9 fag nyt stuehus, rejst det gamle op igen.

13. november haft så højvande, at det stod 9 kvarter under fodstykket på det gamle stuehus.



Samfundets Venner af  
 Hønsene for Løst i  
 Hønsene var  
 1834 Løst 8 for i  
 Maj 1834 fire Løst 1839  
 400 for og 400 for og  
 400 for 1853  
 800 for  
 Samfundet 1849  
 1850 Løst 400 for og 150 for  
 i Løst  
 1851 i Hønsene 400 for  
 230 for  
 1852 gjord Hønsene var  
 400 for at Hønsene 400 for  
 150 for og 150 for  
 231 for

1800 og 400 for at Hønsene  
 400 for i Hønsene  
 1861 Løst 400 for  
 1863 Gift med Hønsene  
 2000 for i Hønsene  
 1864 - 4 Hønsene var Hønsene  
 til Hønsene 400 for  
 1865 i Hønsene og Hønsene  
 1500 for og Hønsene  
 Hønsene 400 for  
 1000 og Hønsene 400 for  
 500 for og Hønsene  
 400 for og Hønsene 400 for  
 1869 Løst 400 for  
 400 for Hønsene 400 for  
 935 for Hønsene 400 for  
 1865 var Hønsene i Hønsene  
 1866 var Hønsene 400 for  
 400 for Hønsene 400 for  
 400 for Hønsene 400 for

Krig mellem Tyskland og Frankrig.  
Avlet 57 læs hvede i Forlandsmarken.

Tærsket	130	tdr. hvede
-	29	tdr. rug
-	100 <sup>1</sup> / <sub>2</sub>	tdr. 2 rd. byg
-	38	tdr. 6 rd. byg
-	27 <sup>1</sup> / <sub>2</sub>	tdr. havre
-	13 <sup>1</sup> / <sub>2</sub>	tdr. vikker
<hr/>		
ialt	338 <sup>1</sup> / <sub>2</sub>	tdr.

Dette år begynder han at notere udlån af penge til familien og andre, samt sat 200 rdl. i Vornæs Skole. Der bliver også investeret i obligationer, både danske og udenlandske, f. eks. rumænske og russiske 7<sup>1</sup>/<sub>2</sub> og 8% jernbaneobligationer. Alt indført med serie- og litra nr. samt pålydende værdi. Navnlig til disse investeringer i udenlandske papirer må han have haft sagkyndig vejledning, og af brevene ses det da også, at der har været brevveksling med en vekselerer i København.

»Den d. 9. Januar 1873 eier af 4.124 rdl.«

**1873:** Da har han avlet 384 tdr. samt en del kløverfrø. Der er solgt korn for 43 rdl. Køerne har ædt 61 tdr. godt blandkornsgrut og grisene 60 tdr.

Bygget 10 fag nyt hus til tærskemaskine, lo og vognport. Købt en ny fjedervogn for 177 rdl. Flyttet den søndre længde hus, der var bygget det år jeg var født. Bygget 4 fag port.

Ane syg om vinteren.

»Den 3. Januar 1874 eier af 4.132 Rdl.«

Lars Hansen Skov i Helluf fæstet sin gård i forsommeren for 16.200 rdl.

Niels Hansen (Rikke), Bækkehave fæstet sin gård i eftersommeren for 4.400 rdl.

**1874:** Malet indvendig, kostet 90 rdl.

Gravet en brønd, kostet 22 rdl. samt 14 rdl. til brøndgraveren.

Formindsket besætningen med en hoppe.

I april er der solgt korn for 36 rdl. og sidste års avl opgøres til 338 tdr.

»Den 4. Januar 1875 eier af 5.297 Rdl.«

Tærsket ialt 360 tdr.

**1875:** Udgift til madrasser og fjer til dyner for over 100 rdl.

Købt en aktie i Tåsinge Brugsforening, 10 rdl.  
»Den 9. Januar 1876 eier af 6.397 Rdl.«

Tærsket ialt 303 tdr.

**1876:** Nu opgøres kapitalen i kroner og »Den 1. Januar 1877 eier vi 15.009 Kr.«

Avlen opgøres til ialt 326 tdr.

Mens denne lommebog giver status for året, findes der, på nogle få sider i en af bøgerne med kladder til breve, flere detaljer vedrørende pengeregnskabet, deri redegøres der også for alle småudgifter, som færgpenge, fragt, osteløbe o.s.v. Den 7. juni 1876 er der tillige indkøbt et tørklæde til Ane for 8,00 kr. samt en hat til 2,66 kr. Der skulle dog også bruges lidt til stadsen!

**1877:** De private udlån og investeringerne i værdipapirer er forøget i disse år, og omfatter nu også anparter i skibene »Thetis« og »Hjalmar«.

Der er avlet ialt 318 tdr. korn, 750 tdr. roer og 42 læs hø.

»1. januar 1878 eier af 16.619 Kr. Tjent 1.610 Kr. sidste år.«

Enkelte år anvender han udtrykket »Beholderen«, som må være det samme som kassebeholdningen. Her vedr. året 1877 står der: »A Beholderen kan undværes, 600 kr.«

**1878:** »Aaret 1878 tjent 2.449 Kr. 1. Januar 1879 eier af 19.068 Kr.«

**1879:** Avlen er opgjort til 316 tdr. korn, 100 tdr. roer, samt en ny afgrøde, Kommen, med 412 pund!

»Aaret 1879 tjent 3.932 Kroner. 1. Januar eier af 23.000 Kr.«

Der er kun avlet 201 tdr. korn og 29<sup>1</sup>/<sub>2</sub> pund kommen!

**1880:** »Aaret 1880 tjent 2800 Kroner. 1. Januar eier 25.800 Kr.«

Avlet 279 tdr. korn 10.841 pund kommen.

**1881:** »Aaret 1881 tjent 1.016 Kr. 1. Januar eier af 26.816 Kr.«

Nu mindskes kornarealet sikkert, da der kun er avlet 187 tdr. korn, men dertil skal lægges



et udbytte af 10.114 pund kommen og som ny afgøde, 1500 pund bønner.

**1882:** »Aaret 1882 tjent 1.184 Kr. 1. Januar eier af 28.000 Kr.«, samt arvet 430,45 kr. efter Bodil Møller.

Kornavlén opgøres til 381 tdr. korn, samt 1600 pund bønner, 5.750 pund kommen og 40.000 pund gulerødder.

**1883:** »Aaret 1883 tjent 1.600 Kr. 12. Januar 1884 eier af 29.600 Kr.«

Kornavlén udgør 366 tdr. hvortil kommer 12.090 pund kommen foruden hø, runkelroer og turnips.

**1884:** Ved opgørelsen for dette år udtrykkes der dog visse betænkeligheder: »Aaret 1884, sat til ved at bygge Mølle, 2700 Kr. Hvis vi taber det vi har hos L. Høite, 11.200 kr. Ere vi kuns Eiere af 15.700 Kr!«

Der er avlet 257 tdr. korn samt 2.963 pund kommen, og nu figurerer der også et udbytte af smør på 10 tdr! Runkelroer og turnips på 3½ tdr. land, ialt 140.000 pund samt 34 læs hø.

**1885:** Kornudbyttet blev dette år på ialt 437 tdr. hvortil kommer 150 pund kløverfrø.

Udbytte af smør, 3.100 pund.

Udgifter til møllen 1097 kr. En tærskemaskine 140 kr. En skrælplov 75 kr.

Kapitalen er opgjort til 27.120 kr.

**1886:** Avlet 243 tdr. korn, 7.200 pund kløverfrø, 7.200 pund kommen og 1050 tdr. roer. »Den første Januar 1887 eier Vi 28.000 Kr.«

**1887:** Avlet 289 tdr. korn, 1000 tdr. roer og 12.400 pund kommen. De 11.400 pund af dette betegner han som »Forkommen«, der er afregnet á 28 øre. De resterende 1000 pund betegnes som »Efterkommen« og blev solgt for ialt 230 kr.

»Den første Januar 1888 eier vi 28.500 Kr.«

**1888:** Avlet 197 tdr. korn, 8.600 pund kommen og 120.000 pund roer.

»Den 1. Januar 1889 Eier af 28.100 Kr.« (nok det eneste år hvor kapitalen er gået lidt tilbage!)

**1889:** Avlet 310 tdr. korn, 9.500 pund kommen, 400 pund kløverfrø og 71.400 pund roer. Dette er udregnet i penge sat til 6.662 kr.

»Den 1. Januar 1890 eies af R. Lolk 30.100 Kr.«

**1890:** Avlet 286 tdr. korn, 12.200 pund kommen og 450 tdr. roer á 200 pund. »Den 1. Januar 1891 eies af R. Lolk 33.550 Kr.«

**1891:** Avlet 361 tdr. korn, 3.200 pund kommen og 7.000 pund raps, en ny afgøde.

»Den 1. Januar 1892 Eier R. Lolk 36.550 Kr.«

**1892:** Avlet 312 tdr. korn, 3.200 pund kommen og 2.658 pund agerhejre, en ny afgøde.

»Den 1. Januar 1893 eier R.Lolk og Hustru 39.000 Kr.«

**1893:** Avlet 192 tdr. korn, 9.800 pund kommen og 1100 pund agerhejre. Gul sennep blev ompløjet.

»Den 1. Januar 1894 eier R.Lolk og Hustru 45.000 Kr.«

**1894:** Avlet 150 tdr. korn, 8.800 pund kommen, 5.412 pund agerhejre, ca. 5.000 pund gul sennep og 1326 pund turnipsfrø, en ny afgøde.

»Den 1. Januar 1895 eier R.Lolk og Hustru 48.000 Kr.«

—ooOoo—

Således slutter Rs. Lolks optegnelser, de sidste i denne bog inden han døde ca. et år efter, d. 27. februar 1897, 62 år gl. Ægteskabet var barnløst.

Hans enke, Ane f. Christensen Møller (f. 24. maj 1833 i Vornæs), førte gården videre til sin død d. 14. februar 1914. 80 år gl.

Havde der været fremgang og tilvækst for dem begge gennem alle årene, så blev der ingenlunde tilbagegang, selv om hun kom til at stå alene med gårdens drift.

Ifølge dødsboopgørelsen var der til slut, foruden selve gården, en arvebeholdning til slægtsarvingerne på ialt 76.795 kr! I dette beløb var indbefattet værdien af panteobligationer og gældsbreve udstedt af slægtsarvingerne, men det var testamentarisk bestemt, at ingen af debitorerne skulle indbetale noget til boet. Skyldte de mere end arveparten udgjorde, skulle der ingen penge erlægges, gælden blev eftergivet.